

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA REZISTENȚEI ANTICOMUNISTE ÎN BANAT

Maria Vertan

Atitudinea de dezaprobare sau de contracarare a măsurilor de instaurare a comunismului în România a îmbrăcat forme diverse.

În Banat instaurarea puterii comuniste s-a confruntat cu acțiuni de rezistență mai mult sau mai puțin fățișă, ajungându-se în zonele montane la manifestări violente, mai ales după dizolvarea partidelor istorice.

Cei ce și-au riscat libertatea sau viața în lupta contra totalitarismului comunist proveneau din medii sociale diferite: țărani, funcționari, foști militari, studenți, în mare parte foști membri ai P.N.T.-Maniu, dar și liberali, legionari sau fără apartenență politică.

În timpul alegerilor din noiembrie 1946, în comuna Remetea-Poganici spiritele au fost încinse. Jurca Petru, membru al P.N.T.– Maniu, îl amenința pe consăteanul sau, Gheorghe Iorga junior, secretar al organizației locale a P.C R., că, dacă nu se lasă de comuniști, îl omoară. Amenințarea nu s-a concretizat, dar cel amenințat n-a uitat și în martie 1948, simulând o apărare contra lui Jurca Petru, îl împușcă pe acesta, rănindu-l. Instanța îl condamnă pe agresor doar pentru port ilegal de armă, achitându-l pentru învinuirea de tentativa de omor¹.

În decembrie 1947 este depistat în Lipova un grup de cinci persoane: Ișfan Octavian - șeful serviciului C.F. de pe lângă Judecătoria Mixtă din localitate, al cărui tată fusese un apropiat al lui Sever Bocu, Bârzovan Nicolae - pensionar, fost subofițer de jandarmi, Rancu Vasile – agent imobiliar, originar din Timișoara și având legături cu fruntașii P.N.T. din orașul natal, Ardeleanu Gheorghe – plugar din Lipova și Turtă Gheorghe – proprietarul unui atelier de fierărie din Lipova, fost legionar, trecut în P.S.M. Aceștia sunt acuzați și judecați pentru atentat la siguranța statului, prin aceea că în luna noiembrie 1947 s-au întâlnit de mai multe ori în casa lui Ișfan Octavian și apoi pe Dealul Memorandului, zis și Dealul Crucii de lângă Lipova, unde

au invitat și alte persoane cu scopul de a închea o organizație a P.N.T. și de a o lărgi prin noi aderenți. Membrii noii organizații urmau să fie pregătiți pentru ocuparea instituțiilor de stat din Lipova în cazul răsturnării guvernului.

Căpetenia grupului a fost Ișfan Ocatavian. În cursul cercetărilor acesta a atribuit, la primele interogatorii, inițiativa organizării grupului lui Sever Bocu. Acesta a negat însă într-o declarație orice implicare a sa. Ulterior Ișfan retractează toate declarațiile – ca, de altfel, și alți inculpați – susținând la proces că declarațiile le-a dat sub presiune fizică. Această mărturisire este cât se poate de credibilă, având în vedere că alți doi inculpați au solicitat certificate medicale pentru dovedirea torturii fizice ce li s-a aplicat în arest, iar Turtă Gheorghe a încercat chiar să se sinucidă în timpul cercetărilor.

Concluzia la care ajunge Tribunalul județean Timiș-Torontal și apoi și Curtea Timișoara este aceea că implicarea lui Sever Bocu nu s-a putut proba, iar vinovăția celorlalți nu este deosebit de periculoasă, astfel încât Ișfan Octavian este condamnat la un an închisoare corecțională, iar alți doi inculpați la câte 6 luni².

Alegerile din 28 martie 1948 au constituit pentru mulți locuitori ocazia de a-și manifesta ostilitatea față de noul regim instaurat. Existența în zonă a unui mare număr de arme de foc, multe dintre ele procurate cu ușurință în timpul războiului, a permis ca deseori tensiunile politice să degereze în acte de violență, atrăgând după ele măsuri ale autorităților bine organizate și cel puțin la fel de dure.

În comuna Domașnea s-a constituit, în preajma alegerilor, un grup de țărani care a încercat să intimideze pe reprezentanții locali ai P.M.R. și pe unii locuitori bănuți că ar fi dispuși să voteze candidații P.M.R. Inițial grupul a fost format din frații Ioan, Petru și Nistor Duicu, Ilie Cristescu și Gheorghe Urdăreanu. Aceștia sparg cu pietre fereastra casei lui Ștefan Juberean, “bărbat de încredere” la secția de votare, apoi îl amenință cu arma pe Moise Vuca și trag focuri de armă prin geamul casei lui Iosif Cernescu, rănind-o ușor pe soția acestuia. Juberean și Cernescu erau și ei membrii ai P.M.R.. Fiind denunțați autorităților, frații Ioan și Nistor Duicu, Cristescu și Urdăreanu reușesc să fugă în pădure. La percheziția făcută în casa fraților Duicu s-a găsit un aparat de radio, pentru care nu s-a făcut dovada provenienței și nu se obținuse autorizația de funcționare, iar în peretele casei s-au descoperit patru lămpi ale aparatului, ascunse³.

Timp de aproape un an, din vara lui 1948 până în vara următoare, grupul Duicu a încercat lichidarea denunțătorilor. Moise Vuca este împușcat mortal în grădina unchiului său, Iosif Cernescu, de către Gheorghe Urdă-

reanu, se pare cel mai aprig membru al grupului⁴. Iosif Cernescu, de frică fuge o vreme de acasă, știindu-se amenințat.

În același timp, Ioan Duicu trimite scrisori și mesaje verbale de amenințare primarului din Rusca, Eftimie Davidescu, și el membru al P.M.R. și despre care Duicu aflase că el și familia lui sunt informatori ai Securității. Duicu îl avertizează inițial pe Davidescu "să-și bage mințile în cap, că de nu, îl curăță", iar apoi îi scrie acestuia că va fi urmărit "până va da mâna cu Cernescu"⁵. Într-adevăr, la 8 august 1949 Ioan Duicu, însoțit de trei inși, îl împușcă mortal pe Davidescu, în timp ce acesta își aduna fânul la câmp⁶.

Acțiunile de represalii ale autorităților nu s-au lăsat așteptate. Pădurile din apropierea Teregovei, în care își aveau sălașele grupurile de rezistență, sunt înconjurate și cercetate de trupe de securitate. În februarie–martie 1949, în urma unei acțiuni de anvergură, sunt împușcați mortal Ilie Cristescu, Gheorghe Urdăreanu, dar și trei membri ai altui grup care acționase în jurul Teregovei și cărora li se alăturase în ultimul timp Gheorghe Urdăreanu: Pavel Anculia, Smultea Horea și Berzescu Ion. Trupurile celor cinci sunt aduse în fața preturii Teregova și a primaăiei Domasnea spre a fi identificate de familie sau cunoscuți⁷.

Berzescu Ion și Horea Smultea, așa cum se precizează în procesul verbal încheiat de comandantul circumscripției de miliție Teregova la 13 martie 1949, au făcut parte din "organizația de rezistență națională din comuna Teregova", condusă de fostul notar public Ionescu Gheorghe.

Luptele s-au dat la punctele Pietrele Albe și Bradul Moșului, cei urmăriți folosindu-se în apărare de o mitralieră, de pistoale și grenade defensive⁸.

Cu aceeași ocazie se pare că a fost capturat de trupele de securitate Romulus Maritescu care se retrăsese în pădurile din jurul Teregovei și unde acționa în cadrul unui grup format din Ișfanut Dumitru din Domasnea și Dumitru Mutascu din Verendin⁹.

Romulus Maritescu a fost condamnat la moarte și executat în vara anului 1949¹⁰.

În comunele Remetea-Pogonici și Ezeris, de asemenea, s-a constituit un grup mai numeros de țărani – bărbați și femei – în frunte cu Lascu Ion, fost membru al P.N.T.- Maniu. În ziua alegerilor din 28 martie 1948, Lascu Ion i-a îndemnat pe locuitori să nu-i voteze pe comuniști, iar în aprilie același an, când în comuna Ezeris a sosit o echipa de muncitori de la Reșița ca să repare uneltele țăranilor, și o altă echipă care a susținut un program cultural, înfuriat de cântecele celor două echipe care se îndreptau spre gară, a tras asupra lor cu arma, rănind doi muncitori, după care a dispărut împreună cu alți doi tovarăși.

În urma procesului care a avut loc, din cei 11 inculpați, între care și patru femei, unul a fost condamnat la 20 ani temniță grea, doi la câte 10 ani temniță grea, iar ceilalți la pedepse mai mici¹¹.

Un alt grup care a acționat în munții din jurul Oraviței a fost cel format din Ionescu Gheorghe – fost funcționar la federația Oravița (numele Ionescu Gheorghe fiind fals), Doran Nicolae – fost comisar ajutor la Serviciul de Siguranță Caraș, originar din Ciclova Română și Crișan Adam din Harghita, județul Arad. În anul 1948 primii doi erau deja dați în urmărire de către Serviciul de Siguranță Caraș “pentru fapte ce interesează siguranța interioară a statului” și erau ascunși în pădurile din jurul Oraviței.

În noaptea de 21/22 august 1948, în timpul unei razii polițienești pe străzile Oraviței, cei trei sunt acostați de o patrulă condusă de comisarul ajutor Eugen Dudnicenco. Nicolae Doran este recunoscut de către Dudnicenco și urmează o confruntare armată între cele două grupuri. Nicolae Doran și Gheorghe Ionescu reușesc să scape, fugind în pădure, dar Adam Crișan este grav rănit și în scurt timp moare în spital, după ce apucase să declare că tovarășii lui se numesc Petru (Nicolae Doran) și Pavel (Gheorghe Ionescu).

În această confruntare Gheorghe Ionescu îl ucide cu o grenadă ofensivă pe plutonierul major Ioan Iancu de la Cercul Teritorial Caraș care, aflându-se întâmplător în zonă, a încercat să dea o mână de ajutor urmăritorilor. Mai este rănit la picior comisarul Dudnicenco de un glonte tras de Adam Crișan¹². Este de presupus că membrii acestui grup erau legionari.

Informațiile prezentate provin din dosarele de judecată ale Curții de Apel Timișoara și Tribunalului Lugoj și completează cele trei volume de documente și evocări editate sub coordonarea domnului profesor Miodrag Milin.

NOTE

¹Arhivele Naționale Timișoara, *fond Curtea de Apel Timișoara*, dosar 357/1948.

²Idem, dosar 334/1948.

³Idem, dosar 366/1948, 595/1949.

⁴Idem, dosar 595/1949.

⁵Aluzia se referea la Lazăr Cernescu din Rusca, devenit personaj literar.

⁶Arhivele Naționale Timișoara, *fond Curtea de Apel Timișoara*, dosar 5784/1949.

⁷Idem, dosar 366/1948.

⁸Idem, *fond Tribunalul Lugoj*, dosar 58/1949, 59/1949, 60/1949.

⁹Idem, *fond Curtea de Apel Timișoara*, dosar 376/1949, 500/1949.

¹⁰Idem, dosar 2187/1949.

¹¹Idem, dosar 375/1948.

¹²Idem, dosar 1164/1949.

CONTRIBUTIONS TO THE KNOWLEDGE OF THE ANTICOMMUNIST RESISTENCE IN THE BANAT MTS.

Summary

The present work adds new information to the already existing volumes of documents and memories "Rezistenta anticomunista din muntii Banatului" edited under the care of professor Miodrag Milin.

The new information are picked up from the judgment files of "Curtea de Apel Timisoara" and "Tribunalul Lugoj" from years 1948 and 1949 and are related to some of the anticommunist resistance groups from Banat region. We are referring at the groups led by Işfan Octavian in Lipova, Duicu brothers in Domasnea, Romulus Maritescu in Teregova, Ioan Lascu in Remetea- Pogonici and Gheorghe Ionescu in Oravita.